

tóséggel bírt. Ezt Szabó Bálint kiválóan meg is rajzolja a műben, azonban éppen ezzel kissé háttérbe szorítja az egyéb, a korszak történelme szempontjából lényeges kérdéseket. Megismerjük a vezetés csúcsát, az ott zajló folyamatokat, de nem nyerünk minden tekintetben teljes képet az országból, a társadalom egészében végbemenőkről. Így, kiragadva, az egyébként kimagasló értékelések esetenként egy kicsit a levegőben lógnak, s bár a szerző alapos részletességgel elémzi azokat, nem látjuk át teljes egészében az ok-okozati összefüggéseket.

A kutató dokumentumok gondos áttanulmányozása, feldolgozása és tudományos igényű értékelése tehát alapvető érdeme a munkának, azonban a belőlük vett idézetek aránya összességében némileg magas. Mivel a szerző következetesen elemez minden lényegesebb okmányt, a történelmi folyamatok átfogó képe helyenként kissé szétfolyik az egymást követő, s ugyanazokra a kérdésekre többször is visszatérő idézetek sorozatában. Előnyösebb arányok kialakításával a szerző az Előszóban megfogalmazott célt még inkább elérhette volna.

A legfelső pártvezetés mindenoldalú elemzése és tudományos értékelése a műben szemléletes és következetesen folyamatos. A kötet végig kíséri a pártvezetés tevékenységét 1956 októberéig, majd november negyediké után. Az ellenforradalom kérdéseivel viszont csak nagy vonalakban, 3,5–4 oldalon foglalkozik, azt is megosztva két fejezet közt, mintha az nem lenne része az „ötvenes éveknek”, csak mellékes epizódját képezné az időszak történelmének. Igaz, bemutatása nem tartozik e munka profiljába, tehát nem is várható el a teljesség igényével, mégis, azt kell azonban mondanunk, hogy Szabó Bálint fehér foltot hagy e kérdésben. Emelte volna a kötet egyébként magas értékét, ha az MDP vezetésének utolsó napjait

a korábbiakban megszokott részletességgel, dokumentumainak tükrében taglalta volna egészen 1956. október 30-ig, a párt feloszlását kimondó döntésig. Írhatott volna még az MSZMP létrehozásáról, az ezt célzó, a november 4-i nyilatkozatot megelőző lépésekről is. Ezek szintén közelebb hozták volna az Előszóban megfogalmazott cél megvalósítását.

Végezetül igen érdekes és tanulságos az MDP és az MSZMP összehasonlítása. Még tanulságosabb lett volna azonban, ha a szerző nem csak az MDP, hanem az MSZMP vonatkozásában is pontos számokat ad meg (feltéve, hogy rendelkezik ilyenekkel), illetve ha a két párt összetételének változását a megemlítésen túlmenően pontos adatokkal is illusztrálja.

Összefoglalva, az olvasó e kötetrel olyan munkát vesz kézbe, amely nagy mennyiségű anyagra támaszkodva, sok, eddig publikálatlan forrást is feldolgozva mutatja be az MDP, majd az MSZMP felső vezetésének tevékenységét a vezető szervek dokumentumainak tükrében. Tekintve, hogy ezek a szervek határozták meg az egész társadalom életét, illetve hogy a szerző részletesen elemzi azok dokumentumait, könyve alapvető mű a korszak tanulmányozásában. Alapvető, úttörő és hiánypótló jellegű, hiszen a téma ilyen jellegű feldolgozása, kötet formájában, eddig még nem jelent meg. Mindhárom a munka elsődleges pozitívuma. Kiemelkedő érdemeivel, hiányszágai dacára, a mű, amely Szabó Bálint publikációiban gazdag, több évtizedes munkásszolgálat-történelmi és marxista elméleti munkásságának újszerűségében is szerves folytatása, igen értékes, igen tárgyilagos, kifejezetten mértéktartó munka. Mindezek alapján a szakemberek, illetve a korszak iránt érdeklődők számára mindenképpen kiváló alapirodalomként ajánlható.

Ravasz István Dezso

NAGYVÁRADI SÁNDOR—M. SZABÓ MIKLÓS—WINKLER LÁSZLÓ

FEJEZETEK A MAGYAR KATONAI REPÜLÉS TÖRTÉNETÉBŐL

(Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1986. 305 o., 8 melléklet.)

Nincsenek elkényeztetve a magyar repülés — és azon belül a katonai repülés — iránt érdeklődő olvasók. A Repülés folyóirat szakított régi jó hagyományával és megszűnt a repüléstörténet széles körben ismertető fórum lenni. A magyar repülés története c. kézikönyv 1974-es első, majd 1977-ben megjelent második, bővített kiadása hamarosan elfogyott a könyvesboltok polcainról és ma már komoly fegyverténynek számít egy-egy példányára bukkanni az antikváriumokban. Hasonlóan hiába keresnénk Olaf Groehlernek több kiadást megért, az egyetemes katonai repülés történetét bemutatni igyekvő művét,

vagy a Zrínyi Kiadó típuskönyvét. Az olvasói igények és a kiadók tevékenysége között keletkezett űrt jó szándékú „amatőrök” (a MALÉV Üzemtörténelmi Körének Li—2, II—14 kiadványai), illetve élelmes újságírók (az Autó-Motor lap Li—2, Jak—9P füzetecskéi) igyekeztek kitölteni.

Már a vázolt okok miatt is dicséretes a Műszaki Könyvkiadó vállalkozása: egy, a magyar katonai repülés történetét kialakulásától a második világháború végéig tudományos igényű feldolgozó kiadványnak a széles olvasóközönség elé bocsátása. A szerzők között találjuk Winkler Lászlót, aki — túlzás nélkül

állítható — egész életét a magyar repülés tárgyi emlékei kutatásának, gyűjtésének és rendszerezésének szentelte. Aprólékos tárgyi tudása mellett jó tollú ismeretterjesztő szakíró is. Ebben a kiadványban ő vállalta magára az 1919 végéig terjedő részek, illetve a későbbiekben a magyar repülőgépiparral kapcsolatos alfejezetek megírását. Szerzőtársa az ismert hadtörténész: M. Szabó Miklós, aki több éven át folytatott levéltári kutatások, a korábban megjelent szakirodalom elemző felmérése révén vált a korszak katonapolitikájának és katonai eseménytörténetének avatott historikusává. A szerzőpároshoz (a címlap belső oldala szerint ugyanis ketten osztották az egyes fejezetek, alfejezetek megírását) Nagyváradai Sándor, a Repülés volt főszerkesztője társult szerkesztőként.

A könyv első fejezetében az olvasó megismerkedhet a katonai repülés osztrák—magyar monarchiabeli őskorával. Eddig még nem közölt adatokat tudhatunk meg a léggömbök, a léghajók és a repülőgépek első katonai alkalmazásáról.

A „Repülőink az első világháborúban” címet viselő második fejezet ismerteti a cs. és kir. repülőcsapatok szervezeti változásait, a speciális szakalakulatok megjelenését, a magyar katonai repülőgépgyártás kialakulását. A tematikus bontás mindenképpen előrelépés a Magyar repülés története c. kézikönyvnek az időrendet, mint legfontosabb rendező elvet alkalmazó feldolgozásához képest. A repülőesemények lefolyásáról azonban jelen kiadvány alapján nem kaphatunk teljes képet! Alapvetően téves szerkesztői elgondolás volt mellőzni a rendelkezésre álló gazdag tényanyagot; az adatokat semmiképpen sem pótolják a korabeli pilóták visszaemlékezéseiből vett terjedelmes idézetek.

A következő fejezet már szerencsésebb példa arra hogyan lehet gazdagítani az 1918—1919-es forradalmak repülésügyéről alkotott képet. Teljesen új, eddig ismeretlen adatok kerülnek bemutatásra a polgári demokratikus forradalom katonai repüléséről, de nem hiányoznak a Tanácsköztársaság korábban intenzívebben kutatott, ezért jobban feltárt repülőeseményeinek leírásai sem.

Terjedelmes fejezet foglalkozik a m. kir. légi-erő két világháború közötti életével. A szerzők az eddigi szakirodalomhoz képest jóval részletesebben ismertetik a titkos légiérő megerősítésére és fejlesztésére irányuló erőfeszítéseket, a magyar repülőgépipar felélesztését és fokozatos megerősödését. A széles olvasóközönség most alkothat első ízben képet a légi-erő alkalmazásáról folytatott korabeli elméleti vitákról. Ezekben, szakítva egyes korábbi túlzó nézetekkel, a légi-erő alapvető feladatainak a szárazföldi erők hatásos támogatását hirdető vélemény kerekedett felül. M. Szabó Miklós rámutat azonban arra, hogy az elméleti megalapozottság nem járt együtt reális szervezési elgondolásokkal. 1938-tól lehetővé vált a

légi-erő nyílt, erőteljes fejlesztése. A külföldi repülőgépbeszerzések esetlegessége, illetve a magyar repülőgépipar felkészületlensége miatt nyomasztóak voltak a gondok a kívánt repülőgéppálya biztosítása terén. Ez a helyzet nem kívánt rögtönzésekhez vezetett mind a szervezési intézkedések, mind a külföldi beszerzések, licencvásárlások terén. Minden erőfeszítés ellenére a második világháborús harcok egy elavult, legjobb esetben második vonalbeli német és olasz repülőgépanyaggal rendelkező a megbízható repülőipari háttérrel nélküli jövő feladataihoz képest csekély harci értékű m. kir. légi-erő kezdte meg.

Éppen ezért irreálisnak tűnik a háborús időszakot ismertető V. fejezet címe: „Fejlett repülőipar, korszerű repülőfegyverem.” 1941-ben magyar üzemek licencszerződést kötöttek a kor egyik legkiválóbb vadászgépe, a Messerschmitt Bf. 109 és egy kevésbé sikeres romboló, a Me 210, valamint nagyteljesítményű repülőgépmotorok előállítására, a gyártás teljes fel-futtatását azonban a hadiesemények alakulása már nem tette lehetővé. Hasonló volt a helyzet a m. kir. légi-erő harci alkalmazása terén: részsikerek a győzelem kivívásának reménye nélkül. A kiadvány régi adósságot törleszt a keleti front harci eseményeinek tárgyilagos és részletes leírásával. Ez a józan ellemzés jellemzi a Magyarország légterében 1944 tavaszától lefolyt harcok ismertetését is. Az imponálóan gazdag tényanyag között egy sajnálatos tévedés is helyet kapott: a könyv szerint 1944. április 3-án repülőhalált halt Faludi Károly valójában túlélte a légiharcot és mindmáig jó egészségnek örvend!

A részletkérdések iránt érdeklődő éles szemű olvasók talán más apró hibákat is regisztrálnak, a lényeg azonban az az árnyalt kép, amelyet a könyv alapján a légiharcok magyar résztvevőiről alkothatunk. Ezek a pilóták reménytelen helyzetben, hatalmas túlerő ellen hősies küzdelmet folytattak azzal az őszinte hittel, hogy hazájuk légterét védik — egyéni és közösségi tragédia azonban, hogy ezzel a magyar nép létérdekeivel ellentétes háború befejezését kérelmették. Az emberi tényező iránti érzékenység jellemzi a fasizmusmal való szembe fordulás eljutott magyar repülőik tevékenységének vázlatos ismertetését is.

Nagyon dekoratív kiállítású, sok eddig nem publikált fotót, szépen kidolgozott ábrákat, a szervezési rendletekben való eligazítást jól segítő mellékleteket tartalmazó hézagpótló kiadvánnyal lepte meg olvasóit a Műszaki Könyvkiadó. A Hadtörténelmi Közlemények révén a szakemberek szűk köre részben már képet alkothatott a szerzők új kutatási eredményeiről; most ezek példás gyorsasággal kerültek a széles olvasóközönség elé. Hadtörténelmi téma — önként adódik a kérdés: vajon miért nem a Zrínyi Kiadóttal illetik a fenti dicséret sorok?

Markó György